

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - דף ס

עיונים על הדף

האם היו אבלים על בית ראשון בזמן בית שני?

מבואר בגמ' שהתרבו מנהגי הפרושים אחר חורבן בית שני, יש לעיין האם בזמן שבת שני היה עומד בתפארתו, היו אבלים על חרבן בית ראשון? בדבר זה עסקנו בעיונים על הדף עירובין מא, ובשקלים י, ושם הובאו דברים מאת מנוי עלון "הדף היומי". להלן הדברים שקיבלנו (מהרבינים א. אדלר. ז. וייטמן. א. כרמי. ש. רבינוביץ. שליט"א יש שקיפר יש שהארץ נכתב כאן במומצע)
בנידון של יציאת השלוחים לגולה לבשר לעם מתי קידשו בי"ד את החודש כתב הרמב"ם (פמה"ש ר"ה פ"א מ"ג) שבבית שני לא היו מתעניין לא עשירי בטבת ולא שבעה עשר בתמוז, אלא הרוצה יתענה או שלא יתענה. וכו' והיו מתעניין תשעה באב אע"פ שהוא מסור לרצונם מפני שהוכפלו בו צרות וכו'.
בחידושי הריטב"א (ר"ה יח. ד"ה גמרא וליפקו) משמע בדבריו שאף בזמן הבית היו מתענים על בית ראשון. אמנם בהמשך דבריו (יח:) מבואר שבזמן שהבית היה עומד לא צמו אלא היות וידעו שבת שני יחרב לא ביטלו את הצומות והתעניות על אף שאמר הנביא שיהיו לששון ולשמחה. ומשמע מדבריו שלא התענו אלא לא נעקרה התקנה.

בטוראי אבן (שם) הביא דברים ברורים שלא היו מתענים בזמן בית שני על חורבן בית ראשון. ובשפ"א (שם) הביא את דברי הרמב"ם בפ"ה מ"ב שבת שני היו מתענים על בית ראשון והביא את הטור יאן שהייתם לו גירסא אחרת בגמ'. והביא מהתשב"ץ (ח"ב סי' רע"א) שתמה על הרמב"ם. ונוקט בדעת הרמב"ם רק בט' באב בלבד שהוכפלו בו צרות ס"ל לרמב"ם שבת שני היו מתענים.

שבירת כוס זכר לחורבן

לומדים אנו בסוגיא כמה תקנות שתיקנו לעשות זכר לחרבן. מצאנו עוד, שלאחר הקידושים קודם קריאת הכתובה המבדילה בין קידושי בנישואין יש שנהגו לשבור כוס זכוכית. וכן הובא הרמ"א (סי' תקס' טע"ב ה' ת"ב בדיני לעשות זכר לחורבן) ויש מקומות שנהגו לשבור כוס בשעת חירוף. והביאו בנו"כ שהוא הטעם בשבירת כלי בכתיבת התנאים.

המקור לכך הוא בגמ' בברכות (לא:) רב אשי עבד הלולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא דזנוגיאת חירותא ותבר קמיהו ואעציבו. וכתבו תוס' (ד"ה אייתי) מנאן נהגו לשבור זכוכית בנישואין.

וכתב מהרצ"ח דאין זה משום בל תשחית דהוי לצורך כדי שיהיו עצבין. וכן פסק במ"ב (שם סק"ט) ולפי החבובאל בפרמ"ג או"ח סי' תקס' מש"ז סק"ד אולי יש שראוי לקחת קדרה שבורה ועי"ש שדן בעדיפות זכוכית על כלי חרס וכו'. ועי' בשד"ח מערכת חתן וכלה (ח"ז עמ' 408) שיש שקראו תגר שלוקחים כוס שאינה יפה לשבירה.

בש"ח כתב מי שעולה לגדולה או למעלה אז מתגרה בו השטן ע"כ תקנו לשבור הכוס בשעת החופה כדי לתת למדת הדין חלקה ועל ידו ין ועולתה קפצה פיה ע"כ (ע"ז יוסף)
הרוקח כתב הטעם לפי שנאמר עבדו את ד' ביראה וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה.

צורת התוכחה

מבואר בדברי הגמ', הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ועל יהיו מזידין. ואמריש תוס' (ד"ה מוטב) דבר שאין ידוע אם יקבלו ממנו או לא, צריך למחות. ורק דבר שידוע שלא יקבלו ממנו, אמרו מוטב יהיו שוגגים ולא יהיו מזידין.

בסוף קינטרס "ציפת ליטועה" להחפיץ חיים, נדפס מאמר של חתנו הרב אהרן כהן זצ"ל. והביא שם כך, אמרו חז"ל (יבמות סה) אמר רבי אילעי משום ר' אלעזר בר שבע, כשם שמצוה על האדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע וכו', היינו בדבר שהוא מדרבנן כמו שאמרו חז"ל הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, הני מילי מדרבנן אבל מדרבנן לא.

ועיין ברמ"א (ש"ע או"ח סי' תרח, ב) דוקא שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא, אבל אם מפורש בתורה מוחין בידם. ומסיים השו"ע ואם יודע בבירור שלא יקבל ממנו לא יאמר ברבים להוכיח רק פעם אחת, אולי ישמעו או כדי שלא יהיה להם פתחון פה, ומנאן ואילך שם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

והביא בשם הח"ח, שזה הכלל שייך רק כשמוכיח ביחיד, אבל כשמוכיח ברבים הכלל ליתא, שברבים אי אפשר שדבריו לא ישמעו אפילו לא לאחד מהם. והעצה לזה, מאחר שמצוות התוכחה היא חיוב גדול אפילו עד מאה פעמים, לכן לא צריך אדם להתרשל להוכיח, וזה צריך להיות באופן שהשני לא ירגיש מדבריו שחושבים אותו לרשע חס ושלום מפני שתוכחה כזאת מרחקת את האדם עוד יותר מן הדרך הנכונה, ודבריו יהיו רק בנחת ובדברי נועם, וכבר אמר החכם מכל אדם דברי חכמים בנחת נשמעים (קהלת ט, יז) ומענה רך ישיב חימה (משלי טו, א).

נושא היום: חצר השותפים. היזק לבני רה"ר. חורבן הבית

אין לפתוח לחצר השותפין חלון כנגד חלון, או פתח כנגד פתח. אם היה חלון קטן לא יגדיל אותו. אם היה חלון אחד לא יעשה ממנו שניים. אולם לכינון רשות הרבים, יכול לפתוח חלון ופתח, אף שכנגדו יש חלון ופתח של אחרים. וכן יכול להגדיל את החלון או לחלקו לשניים. ומבארת הגמ', שבין כך צריך להיזהר מחמת בני רשות הרבים.

המקור לאיסור לפתוח חלון מול חלון חברו, אמר רי"ח, "וישא בלעם את עינו וירא את ישראל שכן לשבטיו" ראה בלעם שאין פתחי אוהליהם מכוונים זה לזה, אמר ראייה הללו שתשרה עליהם שכניה.

בדן האמור שלא יעשה את הפתח גדול, סבר רמי בר חמא, שדין זה נהג כאשר יש לו פתח של ד' אמות, ואם יגדיל לח' אמות, הרי יקבל בחצר כנגד פתחו, לכן אין לו רשות להגדיל את חלקו. אולם אם הפתח היה ב' אמות אין איסור להגדיל לד' אמות, שלא משנה בחלקו היחסי בחצר מאומה. אולם אמר לו רבא, שיש כאן נזק ראייה ששכנו יטען, בפתח קטן אני יכול להיזהר, אולם בפתח גדול יש היזק ראייה.

בדן שלא יחלק פתח לשניים, סבר רמי בר חמא, שאם יש לו פתח של ד' אמות לא יחלקו לשניים של ב' אמות, כיון שמקבל לפי פתחים בחצר יקבל בשיעור של ב' פתחים, אולם אם הפתח גדול ח' אמות בין ח' אמות יכול לבדודו יש אילן הנוטה לרשות הרבים, אמר לו רבא, יש איסור של היזק ראייה שטוען לו שאינו יכול להיזהר בשני פתחים.

לדעת רבנן, אסור לעשות חלל תחת רשות הרבים אף אם עושה כיוון שיש חשש שיתלעל החיסוי, ולא ישים ליבו ויזקק העוברים והשבים. לדעת ר"א מותר בתנאי שעושה כיוון העמיד בפני עגלה טעונה אבנים.

אסור להוציא זיזים וקורות לכיוון רשות הרבים, אולם יכול לכנסו את הכותל לתוך רשותו ובאותו חלק להעמיד את הזיזים לכיוון רשות הרבים. ואם רכש חצר שיש בה כבר זיזים וכד', הרי ייש לו חזקה.

לרבי אמי היה זיז שפנה למבוי, ולאדם אחר היה זיז שפנה לרשות הרבים. אמר רבי אמי, שלי פונה למבוי ובני המבוי מחלו על כך, אולם שלך פונה לרשות הרבים ואין מי שיכול למחול על כך וצריך אתה לקצוץ.

לרבי ינאי היה אילן שנטה לרשות הרבים, ואדם נוסף היה אילנו נוטה לרשות הרבים, באו בני רשות הרבים וטענו שענפיו מעכבים את המעבר. בא לפני רבי ינאי, אמר לו לך ותבא למחר, בבילה שלח רבי ינאי שיקצצו את ענפיו אילנו שהפריע לבני רשות הרבים. למחר שבא אותו אדם, פסק לו שיקצוץ, אמר לו והרי אף לכבדו יש אילן הנוטה לרשות הרבים, אמר לו רבי ינאי, לך תבדוק אם שלי קצוץ, תקצוץ, ואם לא, אל תקצוץ. מבארת הגמ', שבחתיחה סבר רבי ינאי שנח להם לבני רשות הרבים בענפים שהרי יש להם צל, כיון שראה שה מעכב הורה לקצוץ. ולא אמר לו מיד, ביאר ר"ל משום "התקוששו וקושו" קשטו עצמך ואח"כ קשטו אחרים.

התבאר במשנה שאם מעוניין להוציא זיזים, יכול לכנסו לתוך שלו ואח"כ להוציא, אם כנס את הכותל אולם לא הוציא מיד זיזים, האם יכול לאחר זמן להוציאם, שהרי יכול להיות שכבר זכו בני רשות הרבים באותו מקום להילוך. אמר רי"ח, יכול להוציא. וי"ל סבר שאינו יכול להוציא. אמר רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, לכ"ע יכול להוציא, ונחלקו האם יכול להחזיר את הכותל למקומו בחזרה, וצריך לשנות את שיטות, שרי"ח סבר שאינו יכול להחזיר, וי"ל סבר שיכול להחזיר, ונחלקו, אמר רבי יודה כדעת רבי יהודה שמצד שהחזיק בו רבים אסור לקלקלו, אולם ר"ל סבר שיש דרך לרבים לעבור, ורבי יהודה אמר את דיונו רק באופן שהחזיקו הרבים בדרך שבלא זאת הדרך לא היה להם מקום מעבר.

אמר ר"ה, הדין האמור במשנה שאם רכש חצר שיש בה כבר זיזים לכיוון רשות הרבים, יש לו חזקה, אף אם נפל הכותל חוזר ובונה יחד עם זיזה. שואלת הגמ' מדיני אבל על חרבן בית המקדש, שאסור לצייר על הקירות וכו', אולם אם רכש והיה מצויר, ישאיר כך. אולם אם נפל אינו מוחזר אותה כבראשונה. מבארת הגמ', שאין לדמות, כיון שהנושא הוא איסור יצירת זכר לחרבן, סד אדם את ביתו בסידי ומשייר בו דבר מצויר, ישאיר כך. אולם אם לא יסוד אדם ביתו בסידי, מחמת החרבן, אם עירב חול או תבן, מותר. לרבי יהודה אסור בחול כיון שזה מחזק, ומותר בתבן.

לאחר חורבן בני שני, התרבו פרושים בעם ישראל, שלא אכלו בשר, לא שתו יין. שאל אותם רבי יהושע, מפני מה? אמרו לו, האם יתכן לאכל בשר שממנו מקריבים על גבי מזבח ועכשיו בטל. האם נשתה יין שמנסכים על גבי המזבח ועכשיו בטל. אמר להם אי"כ יש עוד דברים שצריך לפרושי, מ"לחם", שכבר בטלו מנחות. מ"פירות" שכבר בטלו בכורים. מ"מים" שכבר בטל ניסוך המים. על כל דבר ענו לו, למעט מים שאי אפשר בלא מים. אמר להן רבי יהושע, על להתאבל כל עוקר, אי אפשר שכבר נזרעה זרעה. להתאבל יותר מזאת, אי אפשר שאין גזרין לזירה על הצבור אי"כ רוב צבור יכולים לעמוד בה. אלא קבעו חז"ל מה צריך לעשות זכר לחרבן, סד אדם את ביתו בסידי ומשייר בו דבר מצויר, ישאיר כך. אמר על אמה. ואמר רב חסדא כנגד הפתח. עוד אמרו, עושה אדם כל צרכי סעודה, ומשייר דבר מצויר. ביאר רב פפא דגים קטנים. עוד אמרו, עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מצויר. ביאר רב, ליתא את כל שיערה בצד המצח, שנאמר "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" ביאר רב יצחק "ראש שמחתי" זה אפר שמניחים בראש חתנים. אמר רב פפא לאביי, שמניחים, במקום תפילין שנאמר "לשום לאבלי ציזן לתת להם פאר תחת אפר". וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר "שמחו את ירושלים".

תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע, מיום שחרב בית המקדש היה ראוי שנגזר על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא אין גזרין נזרה על הצבור אי"כ רוב צבור יכולים לעמוד בה. ומיום שפגשה מלכות הרשעה שגזרת עלינו גזירות רעות וקשות ומבטלת ממנו תורה ומצות, ואוסרת לעשות ברית מילה, או פדיון הבן, היה ראוי שנגזר שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם איבדו כלה מאילוי, אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין.

הדף עלך פרק חזקת הבתים